

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi – Journal of Social Sciences
Cilt / Volume: 2011-1 Sayı / Issue: 22

BİR DEĞERLENDİRME: CUMHURİYET DÖNEMİNDE ARŞİVCİLİĞİMİZ VE ARŞİVCİLİK EĞİTİMİ

A. Şenol Armağan *

*“Rahmetli Turgut Özal’a dedim ki; bana bu arşivi verin,
size Osmanlı Devleti’ni bir Kültür İmparatorluğu olarak
yeniden kurayım.”*

Prof. Dr. Halil İnalçık**

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet döneminde arşivcilik alanındaki gelişmeleri incelemek ve günümüzdeki duruma ilişkin tespitler ve önerilerde bulunmaktır. Belgeler ve yayınlar yoluyla veri toplama tekniği kullanılarak elde edilen veriler, betimleme araştırma yöntemi kullanılarak sonuca ulaştırılmıştır. Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu’ndan zengin bir arşivsel miras devralmıştır. Pek çok ülkede olmayan bu zengin arşiv, önemi nispetinde bir ciddiyetle ele alınmamıştır. Çünkü arşivcilik biliminin öteden beri bütünsel olarak ve önemle ele alındığını söylemek zordur. Bunda toplumsal ve kültürel yapı, bilime önem vermemek ve Batı’nın arşivcilik bilgisinden yeterince faydalanamamak etkili olmuştur. Arşivcilik eğitimindeki durumumuzu da arşivciliğe bakışımız belirlemiştir doğal olarak. Yapılması gereken, geç de olsa başlayan kurumsallaşmayı sürdürmek ve tamamlamaktır.

Anahtar kelimeler: Arşiv, arşivcilik, arşivcilik bilimi, arşivcilik eğitimi, Türkiye.

AN ASSESSMENT OF ARCHIVAL AND ARCHIVAL TRAINING DURING THE TURKISH REPUBLIC PERIOD

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine developments in the field of archival during the Republic, identify the present situation and to offer suggestions. Data, collected from documents and publications, will be evaluated with the description research method and results will be reached. Turkey took over a rich archival heritage from the Ottoman Empire. The rich archive which doesn’t exist in many countries has not been treated with institutionalism and seriousness. It is hard to say that archival science has been dealt with a holistic and significant approach for many years. Social and cultural structures, not giving importance to science and not being unable to benefit sufficiently from the West archival information may have been effective on this approach. Our level of education in archival has also naturally determined our view of archival. From now on, what needs to be done is to

* Uzman, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi ve Beykent Üniversitesi Kütüphane ve Öğrenme Kaynakları Merkezi’nde kütüphanecidir. E-posta: senola@beykent.edu.tr

** İsa Özkul, *Türk Arşivleri Bugünü ve Geleceği*, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2000, s. 3-4.

continue and try to complete the institutionalism in archival which had a late start.

1. Giriş:

1.1. Arşiv:

Yunanca'daki "arkheion" ve Latince'deki "archivum"dan gelen arşiv terimi, "resmi daire, belediye sarayı" anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla bu terim, belli bir yönetim dairesine ait işlemi bitmiş resmi evrakın, düzenli bir şekilde bir araya toplanması ve bu yazılı belgelerin saklanıp, korunduğu yer anlamlarında da kullanılmıştır. (Binark, 1980a: 3, Özerdim, 1973: 18, karşı. Aren, 1976: 13)

Arşivcilik Terimleri Sözlüğü'ne göre arşiv, "arşivlik değeri nedeniyle, yaratılmalarından sorumlu kişilerce, kendi kullanımları için, bunların işlevsel haleflerince veya arşivler tarafından, elenerek veya elenmeden saklanan, güncel olmayan evraklar"; "arşivlerin çoğaltımı, koruması ve yaygınlaştırılmasıyla yükümlü kuruluş"; "arşivlerin korunduğu ve kullanıma sunulduğu bina ya da bina bölümü"dür. (Arşivcilik Terimleri... 1995: 5) Bu tanım, arşivsel malzemeyi öne çıkaran bir tanımdır.

VII. Milletlerarası Arşiv Yuvarlak Masa Konferansı'nda benimsenen tarife göre ise arşiv,

- a) Kurumların, gerçek veya tüzel kişilerin gördükleri hizmetler, yaptıkları haberleşme veya işlemler sonucu meydana gelen (toplanan, biriken) ve bir maksatla saklanan dokümantasyon,
- b) Söz konusu dokümantasyona bakan kurum,
- c) Bunları barındıran yerlerdir. (Binark, 1980a: 4)

Bu çalışmada, "kurum ve kuruluşların işlemleri sonucunda oluşan belgeler ile bunların tutulduğu, işlendiği ve bunlardan yararlandırıldığı yerler"e işaret eden son tanım esas alınacaktır.

Öte yandan, Avrupa ülkelerinin çoğunda ve Amerika kıtasında yaygın olarak kullanılan "archive" teriminin, Birleşik Krallık'ta yerini "evrak / kayıt" karşılığındaki "record / record office" terimine bıraktığı bildirilmektedir. (Archives... 1997: 531, ayr. bkz. Record... 1988: 834) Çalışmada "archive" karşılığı olan arşiv terimi kullanılacaktır.

1.2. Arşivcilik:

Arşivciliği "arşiv idaresi" olarak alan Arşivcilik Terimleri Sözlüğü'ne göre arşivcilik, "arşivsel işlevlerle ilgili politikalar, işlemler ve sorunları hem teorik, hem pratik olarak inceleyen bilim dalı" (Arşiv idaresi...1995: 6-7) ve mesleki alandır.

Tanımda geçen “arşivsel işlemler”, Binark’a göre,

- a) Arşiv malzemesini tespit etmek ve ayırmak,
- b) Arşiv malzemesini kayba uğramaktan korumak,
- c) Arşiv malzemesini gerekli şartlarda saklamak,
- d) Arşiv malzemesini yararlandırmaya sunmak,
- e) Arşiv malzemesinin yeniden teşekkülü safhasında, bunu kontrol altına almaktır. (Binark, 1980a: 4)

Bu işlevler, “tespit etmek/toplamak”, “işlemek ve korumak”, “yararlandırmak” gibi başlıklara indirilebilir. Tüm işlev grupları, kendi içinde birçok alt işlev içermektedir.

1.3. Arşiv Uzmanı:

Arşiv uzmanı yerine “arşivci” kavramını kullanan bir kaynak, “arşivlerin idaresiyle ve / veya arşivlerin yönetimiyle profesyonel olarak uğraşan kimse” tanımına yer vermektedir. (Arşivci...1995: 6) Başka bir kaynaktan ise “arşivist” terimi kullanılmakta ve “değişik arşiv çalışmalarını yürüten veya yöneten ve arşivcilik konusunda özel eğitim görmüş kişi” tanımına yer verilmektedir. (Binark, 1980a: 4)

Her mesleki dalda “iş yapanı” tarif eden tanımlamaların “mesleki eğitime” atıf yapmasının önemi büyüktür. Arşivcilik de ciddi bir mesleki alandır ve arşivcilik eğitimi büyük ölçüde yükseköğretim kurumlarında verilmektedir.

1.4. Arşiv Belgesi ve Elektronik Belge:

Arşiv belgesini “evrak” [record] olarak alan bir kaynağa göre evrak, “bir kuruluş, kurum, örgütlenme veya kişi tarafından yasal bir zorunluluğun yerine getirilmesi veya bir işin yapılması sırasında yaratılan, teslim alınan, işlenen veya saklanan, biçimi veya üzerinde bulunduğu ortam ne olursa olsun, kayıtlı bilgi (belge)” olarak tanımlanmaktadır. (Evrak...1995: 36)

Elektronik belge ise “herhangi bir bireysel veya kurumsal fonksiyonun yerine getirilmesi için alınmış, ya da fonksiyonun sonucunda üretilmiş, içerik, ilişki ve formatı ile ait olduğu fonksiyon için delil teşkil eden kayıtlı bilgi” (Kandur, 2006: 53); bu kayıtlı bilginin sayısal (digital) ortamda bulunan halidir.

1.5. Arşivin Kısa Tarihçesi:

Arşivin tarihi oldukça gerilere gitmektedir. Kaynağa göre arşivlerin ortaya çıkışı, yazının bulunmasıyla paralel bir seyir izlemektedir. (Keskin, 2007a: 17) M.Ö. 2000 yılında eski Mezopotomya’da birçok tapınağın arşivi

olduğu, Hattuşaş'ta (Boğazköy-Yozgat) M.Ö. 1800–2000 yıllarına ait ve Hititler'in resmi yazışmalarını, antlaşmalarını, kanunlarını ve daha birçok belgelerini sakladıkları büyük bir devlet arşivinin meydana çıkarılmış olduğu; Mısır'da, Eski Yunan ve Romalılar'da, Ortaçağ Avrupası'nda arşivler bulunduğu haber verilmektedir. (Kütüphanecilik...[199?]: 53, Binark, 1980a: 22, Özerdim, 1973: 18-19, Rukancı, 2000: 413)

Rukancı'ya göre, Avrupa'da arşivlerin gelişimi M.S. 600–1000 dönemine rastlamaktadır. Bu tarihe kadar arşivlerle ilgili hemen hemen hiçbir faaliyet görülmemektedir. Karanlık Çağ diye adlandırılan bu dönemde pek çok insan okuma-yazma bilmiyordu. Kişiler ve feodal toplumlararası ilişkiler mal ve hizmet değiş-tokuşu şeklinde sürdürülmekteydi; hükümet işlemleri de sözlü olarak yapılmaktaydı. Bu nedenle çok az sayıda kayıt yer almıştır. Ayrıca seçkin, kültürlü kurumların Karanlık Çağ'da tamamen kaybolduğu görülür. Kayıtlı bilginin öneminin farkında olanlar da özellikle parşömenin pahalı olması nedeniyle kayıtların korunmasını sağlayamamışlardır.

Aynı yazara göre, kâğıdın icadı ve yaygınlaşması, arşivciliği olumlu yönde etkileyen önemli bir gelişme olmuştur. Kâğıt, Yakın Doğu'da 9. yüzyılda tanınmış, 12. yüzyılda Avrupa'ya ulaşmıştır.

Ona göre, Rönesans'ın gelişimiyle ilk yazılı basım kavramı ortaya atılmıştır. İnsanların geçmişe olan merakları, öğrenme istekleri, yazılı materyallerin korunması kavramını da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan Rönesans, kütüphanelerin, el yazması koleksiyonların, arşivlerin oluşumu ile sonuçlanan parlak bir dönem olmuştur. (Rukancı, 2000: 413-414)

Arşiv belgeleri için özel arşiv binalarının kurulmaya başlanması 16. yüzyılın ortalarına rastlamaktadır. Arşivcilik alanındaki bu gelişme o dönemde arşivlerin kurumsal bir yapıya büründüğünün ilk göstergesi olarak kabul edilebilir. Kurulan ilk arşiv binalarına kısaca değinmek gerekirse, 1542 yılında İspanya'da Simancas'da birçok yönetim kurumu için genel bir arşiv kurulmuştur. Bundan sonra arşiv deposu olarak ilk bina Çin'de yapılmıştır. 1580 yılında ise İngiltere'de State Paper Office oluşturulmuştur. Diğer Avrupa ülkelerinde ulusal arşiv kurumları sonraki iki yüzyıl içinde ortaya çıkmıştır.[...]1838 yılında İngiltere'de İngiliz Devlet Arşiv Yasası (British Public Record Office Act)'nın kabul edilmesiyle İngiliz Devlet Arşivi (Public Record Office) kurulmuştur. 1889 yılında ilk kez Genel Belge Düzenleme Yasası (General Records Disposal Act) Birleşik Devletler Kongresi'nden çıkarılmıştır. 1934'te Birleşik Devletler Milli Arşivi (National Archives of the United States) kurulmuştur. Bu yıllarda çok sayıda belgelerle başa çıkma çabaları, belge yönetim anlayışının oluşmasını sağlamıştır.[...] 1946 yılında, kamu ve özel kurumlar arasında uluslararası

işbirliğini sağlayan UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)' nun kurulması; 1948 yılında ise, ICA (International Council on Archives) Uluslararası Arşiv Konseyi'nin oluşturulması, arşivcilik açısından önemli atılımların yapılmasını sağlamıştır. (Özdemirci, 2009: 371-372, ayr.bkz. Rumschöttel, 2008: 14-15)

Buraya kadar özetlenen dünyadaki gelişimin 19 ve 20. yüzyıllarda hızlandığı görülmektedir. Bu hızlanma kurumsallaşmayı da beraberinde getirmektedir. Arşivcilik alanıyla ilgili uzmanlaşma ve yayın üretimi artmakta, yeni yeni kurumlar oluşmaktadır.

2. Türkiye'de Arşivcilik

Türkler, tarih boyunca farklı coğrafyalarda yaşamışlardır. Bu coğrafyalarda kendi sistemlerini kurarak, belirli bir hiyerarşi içinde buraları idare ederken gerek bu coğrafyaların idaresi konusunda, gerekse merkezi yönetim hakkında kararlar alıp, yazışmalar yaparak, bunları sicillere kaydetmiş ve onları sandıklarda tomarlar halinde 'Evrak Hazineleri'nde veya değişik mahaller ve şartlarda korumaya almış, böylece zengin arşivler oluşturmuşlardır. Yayıldığı coğrafyalara sınır olan komşuları ve komşu olmayan diğer devletlerle de dünya yüzeyini paylaşmaları ve onlarla ilişkide bulunmuş olmaları münasebetiyle belirli konularda yazışmalarda bulunarak defterler tutup, benzer şekilde bu dış ülkeler hakkında da zengin arşivler meydana getirmişlerdir (Sarı, 2001: 14).

Türkiye, arşiv zenginliği açısından dünyanın en önde gelen ülkeleri arasında sayılmaktadır. Türk arşivlerinin belge yönünden zenginliği, Türklerin bilhassa Osmanlı Türklerinin, dönemlerinde yazılı kâğıda karşı göstermiş oldukları dikkat ve sevginin sonucudur. Osmanlı Devleti'nde kâtipler tarafından vesikaların çalınması ve zarar verilmesi durumunda, bunu yapanlar idamla cezalandırılır ki bu durum, pek az millette görülebilen bir titizliktir. (Sarı, 2001: 14) Bu özellik, Osmanlı Devleti'nin hassas yönetim anlayışını ve devlet örgütünün ciddiyetini ifade etmektedir. Bu ise önemli bir "devlet yönetimi kültürü"nü gerektirmektedir ki, Osmanlı Devleti'nde bunun mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde arşivlerin gelişimini daha iyi anlayabilmek için Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine bakmak gerekir. Ülkemizde modern anlamda ilk arşiv teşebbüsü, 1845 de Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'nu merkez teşkilatına ait Divan-ı Hümayun*, Bab-ı Asafi** ve Bab-ı Defteri*** kayıt ve vesikalarını bir araya

* Vezir-i Azam'ın başkanlığı altında toplanarak, devlet işlerine bakan meclisin adıdır. Sadece "Divan" da denir. Bugünkü Bakanlar Kurulu karşılığıdır.

** Sadrazam Konağı, Paşakapısı Teşkilatı yerine kullanılmış bir tabirdir. Bugünkü Başbakanlık karşılığıdır.

toplattırarak, **Hazine-i Evrak**'ı kurdurması ile başlamıştır. Daha sonraları, imparatorluğun sona ermesi üzerine, çeşitli mülga nezaretlerinin ve bazı devlet dairelerinin arşiv vesikalarının Hazine-i Evrak'a devri ile burada arşiv malzemesi zenginleşmiştir.[...] Cumhuriyet Hükümeti zamanında, Sadaret Evrakı'nın muhafazası için Başvekâlet Kalem-i Mahsus Müdürlüğü'ne bağlı **Mahzen-i Evrak Mümeyyizliği** adı ile bir daire kurulmuştur. Söz konusu daire 1927 yılında Hazine-i Evrak Müdür Muavinliği kadrosu ile Başvekâlet Müsteşarlığı'na bağlanmıştır. (Binark, 1980a: 29, ayr.bkz. Tarihi Hazine-i...2009) Bundan sonra yaşanan çeşitli gelişmelerle birlikte, 1943 yılında bugünkü arşiv yapısının temelleri atılmıştır.

29 Haziran 1943 tarih ve 4443 sayılı kanunla, müsteşarlığa bağlı **Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğü** statüsüne kavuşturulmuştur. 9 Mart 1954 tarih ve 6300 sayılı Başvekâlet Teşkilatı Hakkında Kanun içerisinde yer almıştır.[...] Cumhuriyet Dönemi arşiv malzemesi ile zamanla arşiv malzemesi haline gelecek arşivlik malzemenin Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü çatısı altında kontrol altına alınması, bunların arşivcilik metod ve tekniklerine uygun olarak korunması, düzenlenmesi ve bilimsel bir şekilde tasnif edilip istifadeye sunulması ile ilgili, arşiv hizmetlerinin müstakilen ve merkezi bir şekilde yürütülmesi düşüncesi ile 1976 yılı Ekim ayında, Başbakanlık Merkez Teşkilatı içerisinde **Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı** kurulmuştur. (Binark, 1980a: 30-35)

Her ne kadar, birtakım kurumsal gelişmeler yaşanmış ve kaynağa göre, 1845 yılından sonra başlayan çalışmalarla arşivlere yeni bir düzen verilmeye çalışılmışsa da, bunlar problemin çözümüne yönelik olmayıp, yüzeysel değişikliklerden ibaret kalmıştır. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında yapılan arşiv çalışmaları, meselenin sağlıklı bakış açılarıyla değerlendirilerek hem gelenekten uzaklaşmasına yol açmış, hem de bu dönemde Avrupa'daki gelişmelerden habersiz olunduğunu ortaya koymuştur. (Keskin, 2007b: 297)

Devlet arşivi, elinde bulundurduğu belgeleri tasnif edip araştırma hizmetine sunan bir bilim kurulumudur. Belge, diğer araştırma kaynakları arasında gerçeği en objektif biçimde yansıtan malzemedir. Belgenin ortaya koyduğu gerçeğe ters düşen her türlü iddia geçersiz kalmaktadır. (Özkul, 2000: 3-4) Bu kadar önemli bir konuda, sistemsiz ve yüzeysel ilerlenmesi üzüntü vericidir. Arşivler, devletlerin belleğidir. Kurumsallaşmasını tamamlamış ve bilime önem veren bütün devlet yapılarında arşivlerin gayet iyi çalıştığı bilinmektedir.

Başbakanlık Arşivi çeşitli tarihlerde tasnif edilmeye çalışılmıştır.

*** Defterdarlık Dairesi yerine kullanılmış bir tabirdir. "Defterdarkapısı" da denir. Bugünkü Maliye Bakanlığı karşılığıdır.

Değişik heyet ve kişilerce yürütülen bu tasnif çalışmaları sonucu, Hatt-ı Hümayun, İrade, Ali Emiri, Mahmut Kemal İnal, Muallim Cevdet, Kamil Kepeci, Maliyeden Müdevver gibi tasnifler ortaya çıkmıştır.

Aynı kaynağa göre Ali Emiri (1918-1921), padişahlara göre kronolojik bir tasnif yapmaya çalışmış, İbnülemin Mahmut Kemal İnal (1921) tasnifine devlet teşkilatını ve işlemlerini almış, Muallim Cevdet (1932) ise dar bir konu tasnifi yapmaya çalışmıştır. [...] Ancak, zamanla bu tasniflerin hiçbirisinin arşiv bünyesine uymadığı ve arşivcilik prensiplerine ters düştüğü anlaşıldığından, arşivin tasnifinin düzenlemek üzere 1935 yılında Macaristan'dan Türk tarihçisi ve aynı zamanda arşiv uzmanı olan **Dr. Lajos Fekete** getirilmiştir. Binark'a göre, 1936 ve 1937 yıllarında Türkiye'de kalan Dr. Fekete, Başbakanlık Arşivi ile Topkapı Sarayı Arşivi'nde çalışmalarını sürdürmüştür; belgelerin tasnifi ve kodlanması hususunda, "provenance sistemi"ni* getirmiştir. Bu tasnif sisteminin esası, kaynakların aslına sadık kalarak, arşiv malzemesinin işlem gördüğü tarihlerdeki aslı düzeni içerisinde parçalanmadan tasnif edilmesidir. Bu sistemin gereği olarak, önce arşiv belgelerinin tarihlemesi yapılmış, daha sonra işlem gördükleri tarihlerdeki bürokrasi sistemine göre daire ve kalemleri dikkate alınarak tasnife tabi tutulmuşlardır. Dr. Fekete, bu tasnif sistemiyle ilgili olarak, çeşitli daire ve kalemlerin kodlarını da hazırlamıştır. Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü'nde halen "Fekete Tasnifi" olarak anılan bu tasnif sisteminin tatbikatına geçmek, ancak 1956 yılında mümkün olabilmiş; arada geçen zaman içerisinde Osmanlı bürokratik sisteminin tespiti çalışmaları yapılmıştır. Kendisi, İstanbul ve Ankara'da bazı konferanslar vermiş, bu arada çeşitli raporlar hazırlayıp, daha sonra Macaristan'a dönmüştür (Binark, 1980a: 29-31, Odabaş, 2009).

Cumhuriyet Döneminde ulusal düzeyde arşivcilik çalışmaları yapılmış fakat anılan çalışmalar, kendilerinden beklenen sonuçlara ulaşamamıştır. Mevzuat yetersizliği, teşkilat konusundaki aksaklıklar arşiv hizmetleri için mali kaynak ayrılmayıp gibi sebeplerle, devlet arşiv hizmetleri yakın bir zamana kadar ileri bir seviyeye çıkamamıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde arşivcilik alanında var olan sorunları çözmek amacıyla çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Milli arşivlerin kurulması ve değerlendirilmesi ile ilgili görevler, 3056 sayılı "Başbakanlık Teşkilat Kanunu" nun 2. maddesinin "g" fıkrası ile Başbakanlığa ve 11. maddesi ile de Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir [1984]. Kanunun 2.

---

* Provenans: Faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında evrak/arşiv yaratan, biriktiren ve saklayan; daha sonra bunları ara depolara / arşivlere devreden kuruluş, kurum veya kişidir. Provenans ilkesi: Aynı provenansa sahip evrakların/arşivlerin, başka bir provenansa sahip olanlarla karıştırılmaması gerektiğini öngören temel ilkedir. Tanımlar için bkz. *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü...*, s. 89; Michel Duchein, "Provenans Prensibi ve Çağdaş Arşivcilikte Tanımlama, Düzenleme ve Ayıklama Uygulaması", *Arşivcilik Metinleri* (yay. haz. İshak Keskin), İstanbul: Yeditepe, 2008, s. 32-33.

maddesi “g” fıkrasında arşivcilik işleri “**Türk devleti ve millet hayatını ilgilendiren tarihi, hukuki, idari, ekonomik, ilmi doküman ve belgeleri toplamak, değerlendirmek ve düzenlemek, film, mikrofilm gibi ileri teknikleri uygulayarak arşiv malzemesini tek nüsha olmaktan kurtarmak, milletlerarası arşivcilik ile ilgili hareketleri takip etmek, önemli arşiv malzemesini yurt ve dünya bilim çevrelerine sunmak**” şeklinde yer almıştır. Bu kanuna dayanılarak, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı İstanbul’da, Cumhuriyet Arşivliği Daire Başkanlığı ise Ankara’da teşkilatlandırılmıştır. Birbirinden ayrılarak faaliyetlerini sürdüren iki arşiv, bu kanunla tek bir çatı altında toplanmış ve bununla birlikte, Müdürlük bünyesinde Dokümantasyon Daire Başkanlığı kurulmuştur. (Sarı, 2001: 37, ayr.bkz. Arşiv mevzuatı...2005: 1-2)

1984 yılında kurulan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü dışındaki belli başlı önemli arşivler şunlardır: (Kütüphanecilik...[199?]: 57)

- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi,
- İstanbul’da mülga Maliye Nezaret Arşivi,
- Beşiktaş’ta Deniz Müzesi Arşivi,
- Ankara’da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi,
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı içinde mülga Sıhhiye Nezareti Arşivi,
- Ankara’da Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi,
- İstanbul’da Defterdarlık binası içerisinde Dışişleri Bakanlığı Hazine-i Evrak Müdürlüğü,
- Genel Kurmay Harp Tarihi Dairesi Arşivi,
- Tire ve Eskişehir’de bulunan Milli Savunma Bakanlığı Arşivi,
- İstanbul’da Belediye Arşivi.

Öte yandan, Türkiye’deki müze ve kütüphanelerin zengin arşiv malzemelerini muhafaza ettiği haber verilmektedir. Anadolu’nun bazı şehir müzelerinde eski şer’i mahkemelerde tutulan kayıtlara ait şer’i mahkeme sicilleri bulunmaktadır. Bunlar o bölgelere ait sicillerdir. (Kütüphanecilik... [199?]: 57-58)

Cumhuriyet’in kurulmasından günümüze kadar arşivler hakkında çıkarılan kanun ve yönetmelikler kısaca şu şekilde özetlenebilir: (Ayr.bkz. Sarı, 2001: 38-44, Arşiv mevzuatı...2005: 1-2)

- 1- Resmi evrak ve defterlerden lüzumsuz olanların yok edilme tarzı hakkında nizamname (19 Eylül 1934).
- 2- Resmi dairelerdeki lüzumsuz kâğıtların ne suretle yok edileceğine dair olan 1282 sayılı nizamnamenin tefsirine dair kararname (26

- Temmuz 1935).
- 3- Resmi evrak ve defterlerin lüzumsuz olanlarının yok edilme tarzı hakkındaki 19.09.1934 tarihli nizamnamenin bazı maddelerini değiştiren nizamname (30 Mart 1937).
  - 4- Resmi evrak ve defterlerin lüzumsuz olanlarının yok edilmesini durduran kararname (21 Mayıs 1937).
  - 5- Muhafazasına lüzum kalmayan evrak ve vesaiğin imha edilmesi hakkında kanun (26 Mart 1956).
  - 6- Muhafazasına lüzum kalmayan evrak ve vesaiğin imha edilmesi hakkında nizamname (13 Eylül 1957).
  - 7- Devlet Arşiv Yönetmeliği (19 Aralık 1975).
  - 8- 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı hakkında kanun hükmünde kararnamenin değiştirilerek kabulü hakkında kanun (10 Ekim 1984).
  - 9- 3473 Sayılı Muhafazasına lüzum kalmayan evrak ve malzemenin yok edilmesi hakkında kanun hükmünde kararnamenin değiştirilerek kabulü hakkında kanun (28 Eylül 1988).
  - 10- Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (16 Mayıs 1988)*.
  - 11- Devlet Arşivlerinde araştırma ve inceleme yapmak isteyen Türk veya yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilerin tabi olacakları esaslar (1 Mart 2002).

Arşivcilik mevzuatı hakkında yukarıda sıralanan gelişmeler, önemli bir gelişime işaret etmektedir. Eski tarihli çoğu madde bugün yürürlükte değildir. (Sarı, 2001: 43)

3056 sayılı kanunun kabulünden sonra devlet arşiv teşkilatının Başbakanlık ana hizmet birimleri arasında ve ön sıralarda yer aldığı haber verilmektedir. Görevleri, bu konuyla açık ve net bir şekilde sayılmıştır.[...] Bu gelişme arşivcilik tarihimiz açısından çok önemli bir vakıadır: (Erişti, 1998: 406)

Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı'nın çalışmalarını kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür: (Erişti, 1998: 409-417)

- 1- Kurum ve kuruluşlarda yapılan değerlendirme ve kontrol hizmetleri

- 1.1. Kurumlara ait arşiv yönetmeliklerinin incelenmesi.

---

* Bu yönetmelik, 16/05/1988 tarih ve 19816 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş; 08/08/2001 tarihli ve 24487 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile yönetmeliğin 10, 13, 24, 28, 30, 33, 35, 37, 38, 39, 40. maddeleri ek: 1'i değiştirilerek, yönetmeliğe 3 ek madde ve ek: 6 eklenmiş; 22/02/2005 tarihli 25735 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Devlet Arşiv Hizmetleri Hk. Yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik ile yönetmeliğin 2, 3, 37, 38, 44, 45. maddeleri değiştirilerek, yönetmeliğe bir geçici madde eklenmiştir.

- 1.2. Rehberlik Çalışmaları
- 1.3. Kurum ve kuruluş arşivlerinin denetlenmesi
- 1.4. Devlet Arşivi kodlarının tespiti
- 1.5. Üç aylık arşiv faaliyet raporları
- 1.6. Ayıklama ve imha işlemlerinin denetlenmesi
- 1.7. Arşiv malzemesinin tespiti çalışmaları
- 1.8. Arşivcilik seminerleri, kurs verme ve staj yaptırma çalışmaları
- 1.9. Arşiv malzemesi devralma çalışmaları
- 2- Başbakanlık kurum arşivi hizmetleri
- 3- Tasnif çalışmaları
- 4- Cumhuriyet Arşivi hizmetlerinin otomasyonu çalışmaları
- 5- Araştırma hizmetleri konusunda yapılan çalışmalar
- 6- Yayın faaliyetleri

Bir kaynağa göre, arşivsel çalışmalar, tüm öğeleriyle ilk etapta yeniden yapılandırma çerçevesinde ele alınarak Milli Arşiv Sistemine yeni boyut kazandırılmalıdır. Bu çerçevede; kurum ve kuruluşlardaki belgesel işlemleri ve buna yönelik idari yapılanmayı da kapsayan bir “Milli Arşiv Yasası” ve bu yasaya dayalı diğer hukuki düzenlemeler oluşturulmalı, meslek personel reformu gerçekleştirilmelidir. (Özdemirci, 2009: 380) “Yasal eksiklikler” ve “personel sorunu” olarak özetleyebileceğimiz bu iki konu, arşivlerin gelişmesi ve kurumsallaşması için yaşamsal önemdedir. Yasal dayanaktan mahrum ve yetersiz personelle yönetilmeye çalışılan her yapı, geri gitmeye mahkumdur.

Aşağıda, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün çağdaş web sayfasından görüntülere yer verilmiştir. 1980’li yıllarda başlayıp 1990’lı yıllarda devam eden ülkemiz arşivciliğindeki olumlu ivmelenme hem geç başlamış, hem de aynı hızda sürdürülememiştir.

T.C. BAŞBAKANLIK Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ARŞİV KATALOGLARI	
Türkçe English	
<p>Kayıtlı Kullanıcı Girişi</p> <p>Kullanıcı Adı <input type="text"/></p> <p>Sifre <input type="password"/></p> <p><input type="button" value="Giriş"/></p> <p><input type="button" value="Şifremi Unuttum"/></p> <p>İletişim</p> <p>katalog@devletarsivleri.gov.tr</p>	<p>Arşiv katalogları üzerinde araştırma yapabilmemiz için kayıt olmanız gerekmektedir.</p> <p>Kayıtlı Kullanıcı Değilseniz</p> <p>Katalog tarama servislerini kullanabilmek için ücretsiz olarak kayıt olabilirsiniz. Kayıtlı kullanıcı olmanız halinde, burada yapmış olduğunuz katalog taraması sonucunda elde ettiğiniz bilgileri araştırma dosyanıza kayıt edebilir ve daha sonra ekleme ve çıkartmalar yapabilirsiniz.</p> <p>Katalog tarama sonucu elde edip araştırma dosyanıza kaydettiğiniz bilgilerin belgelerine arşivlerimize gelerek ulaşabilirsiniz.</p> <p>Bu ücretsiz hizmetten yararlanmak için <input type="button" value="Kayıt Olun"/></p>

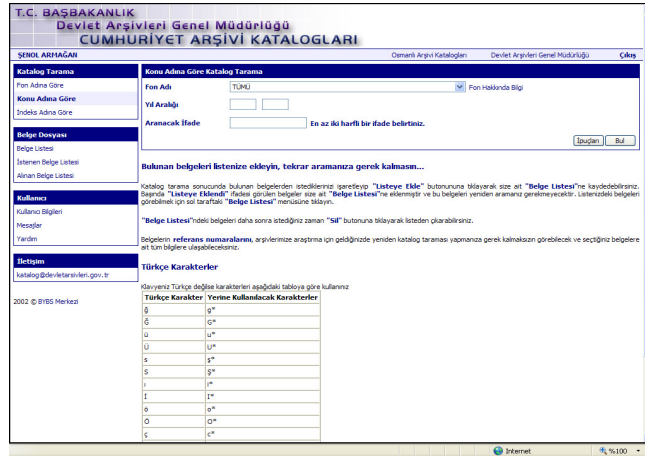
Resim 1: Katalog Tarama Sistemi Kullanıcı Giriş Ekranı (Adım 1)

(Kaynak: “Kayıtlı Kullanıcı Girişi”, [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog> 20.04.2010.)

Resim 2: Katalog Seçim Ekranı (Adım 2)

(Kaynak: "Kataloglara Giriş", Çevrimiçi] Elektronik adres:
<http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog> 20.04.2010.)

Resim 3: Katalog Tarama Ekranı (Adım 3)

(Kaynak: "Cumhuriyet Arşivi Kataloqları", [Çevrimiçi] Elektronik adres:
<http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog> 20.04.2010.)

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri şunlardır (Devlet Arşivleri...2009):

- Millî arşiv politikasının esaslarını belirlemek, bu esasların uygulanmasını takip etmek ve denetlemek,
- Devlet ve millet hayatını ilgilendiren her türlü bilgi ve belgeleri toplamak, değerlendirmek ve saklamak,
- Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile özel şahısların elinde bulunan arşiv malzemesini tespit etmek, toplamak, gerektiğinde satın almak, bunların tamir ve restorasyonunu yapmak, tasnif ve

- tercüme etmek, uygun görülenleri yayınlamak,
- d) Yurt içi ve yurt dışı arşivcilik ve bununla ilgili bilimsel gelişmeleri takip etmek, bu alandaki eserleri tercüme etmek, yayınlamak, önemli ve değerli arşiv malzemesini yurt ve dünya bilim çevrelerine sunmak,
  - e) Tarihî, kültürel ve estetik değeri olan arşiv malzemesinden koleksiyonlar yapmak, gerektiğinde arşiv müzesi kurmak ve sergiler açmak,
  - f) Arşiv malzemesinin tahribini önleyecek tedbirleri almak, arşiv laboratuvarı kurmak,
  - g) Arşiv malzemesinin kopyalarını çıkararak devamlılığını sağlamak ve bunları küçük hacimlere döndürmek için film, mikrofilm, fotokopi ve gerektiğinde diğer ileri tekniklerden yararlanmak,
  - h) Devlet arşivlerinden yararlanma esaslarını belirlemek, arşivlerdeki araştırma taleplerini değerlendirmek ve gerektiğinde izin vermek,
  - i) Her türlü bilgi ve arşiv malzemesini derlemek, ayıklamak ve her an kullanılabilir hale gelecek şekilde tasnif ederek muhafaza etmek,
  - j) Kamu kurum ve kuruluşlarının arşivlerinde ayıklama, saklama ve imha işlemlerini denetlemek,
  - k) Makamca verilen benzeri görevleri yapmak.

Öte yandan, Müdürlüğün arşivcilik alanında gelişmiş teknoloji ve çağdaş yönetim tekniklerini birlikte kullanarak verimliliği ve kaliteyi ön planda tutan bir yaklaşımla hareket etmekte olduğu, bu çerçevede, 10.3.2004 tarihinde TS-EN ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi'nin tesis edildiği haber verilmektedir (Cumhuriyet Arşivi...2009). Müdürlüğün çağdaş standartları uygulamaya çalışması, ülkemiz açısından sevindirici bir gelişme sayılmalıdır.

Devlet arşivlerinde kaç belge olduğunu tespit etmek için yaptığımız girişimlerde net rakamlara ulaşamamakla birlikte, bazı kaynaklarda sadece Osmanlı Arşivi'nde 100 milyon civarında belge olduğu haber verilmektedir. Aynı kaynaklarda, Devlet Arşivleri Genel Müdürü Doç. Dr. Yusuf Sarınay, arşivin yüzde sekseninin tasnif işleminin bittiğini, geriye kalan bölümün ise, en kısa zamanda bitirileceğini söylemektedir. Tasnif yapılırken, belli bir plan çerçevesinde hareket ettiklerini anlatan Sarınay, henüz tasnif edilmemiş olan evrakın, Maliye Nezareti'nin çok detaya giren evrakları olduğunu, yani siyasi kararların ve tarihi olayların yer aldığı evrakların çoktan araştırmacıların kullanımına sunulmuş olduğunun altını çizmektedir. Tasniflerin, arşiv bünyesinde çalışan 300'e yakın uzman tarafından yapıldığı, belgenin yer aldığı bürokratik kaleme göre dosya tasnifi yapıldığı, belgenin içeriğine ait bir özet çıkartılarak kataloğa yansıtıldığı da analitik tasnifinin yapılmış

olduğu ve tasnifi yapılan belgenin depolarda koruma altına alındığı haber verilmektedir (Saruhan, 2009). Özkul'a göre ise belge sayısı 150 milyon civarındadır ve 2000 yılı itibariyle bunun 60 milyonu tasnif edilmiştir (Özkul, 2000: 3-4).

Devlet arşivlerinde sayısal ortama aktarım çalışmaları hızla devam etmektedir. Kaynaklarda, elektronik ortamda üretilen, aynı ortamda tutulan ve kullanılan elektronik belgelerin arşiv için seçilmesi, korunması ve tanımlanmasının, erişimin, arşiv sistemlerini temelinden sarsabileceği belirtilmektedir. Kaynağa göre, arşivciliğin henüz tarihi değere ulaşmamış belgelerle uğraşan bir başka alanında, belge yönetiminde, elektronik belgelerin yönetimi sorunu yaşanmaktadır. Güncel belgelerle ilgili sorunlar ne kadar çabuk çözümlenirse, arşivlerin yapısal değişimleri de o derece kolay olacak gibi görünmektedir. (Ayr.bkz. Baydur, 1999: 170)

Arşivcilik alanındaki neşriyat (yayın) durumu da büyük önem teşkil etmektedir. Yayın geri planı yetersiz alanların gelişmesi mümkün görünmemektedir. Kaynaklara göre arşivcilik neşriyatı şu alt başlıklardan oluşmaktadır: (İpşirli, 1998: 449)

- Arşivcilik dergileri
- Tercüme eserler
- Akademik ve bilimsel neşriyat
- Ders kitabı ve manüeller [el kitapları] hazırlanması
- Arşive dayalı belge ağırlıklı yayın faaliyeti

Ülkemizde arşivcilik alanındaki yayın faaliyeti 20. yüzyılın son çeyreğinde artış göstermeye başlamıştır. Bunda arşivcilik eğitiminin üniversitelerde verilmeye başlanması süreci, çeşitli mesleki kurumların (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü), örgütlerin (örneğin ARŞİV-DER) kurulması ve bu örgütlerin çıkardıkları yayınlar özellikle etkili olmuştur.

Bu konuya Özdemirci de değinmekte ve arşivcilikte felsefi yaklaşımın sağlanmasında mesleki yayın faktörünün de etkili olduğunu belirtmektedir. (Özdemirci, 1998: 466)

3. Arşivcilik Eğitimi ve Türkiye'deki Durum

Binark, bizde arşivci yetiştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalara ilk örnek olarak Hazine-i Evrak'ın kurulmasından (1845) ve bunun Hazine-i Evrak Nazırlığı'na bağlanmasından sonra, bu nezarete bağlı olmak üzere, arşiv çalışmalarının şeklini ve metodlarını tespit etmek üzere kurulan Meclis-i Müvakkat'ı gösterebileceğimizi belirtmektedir. Ancak bu meclis ona göre, sadece Hazine-i Evrak' da yürütülecek çalışmalar için bazı prensipler getirebilmiş ve bunlar da sadece orada çalışan personel için söz

konusu olmuştur. (Binark, 1980b: 167, Baydur ve Külçü, 2007: 27)

Ülkemizde ilk devamlı kütüphanecilik öğretiminin Adnan Ötügen'in gayretiyle A.Ü. DTCF'de kütüphanecilik kursları (1945-1954) ile başlatılmış olduğu bilinmektedir. Bu kütüphanecilik kursunun ders programında arşiv dersinin de yer aldığı görülür. Söz konusu kurs 'A' ve 'B' olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. 'A' kısmının öğretimi yalnız üniversite ve yüksekokul mezunları için düzenlenmiştir. 'B' kısmına ise lise tahsilini bitirmiş olanlar sınavsız, en aşağı ortaokul devlet sınavını vermiş olanlar veya ortaokul tahsiline eşit bir tahsil gördüklerini belge ile ispat edenler sınavla kabul edilmişlerdir. (Binark, 1980b: 167-168, Çakın, 2005: 10, ayr. bkz. Sefercioğlu, 2002: 265-266)

Bu kurslardaki arşiv dersi, Almanya'da arşiv ihtisası görmüş olan, o tarihte Dışişleri Bakanlığı'nda kütüphane müdürü olarak çalışan Fazıl Yinal tarafından verilmiş; ancak dersler bir sömestr devam edebilmiş, ders hocasının izleyen sömestlerde gelememesi üzerine devam ettirilememiştir. Söz konusu arşiv dersinde, şu konuların okutulması kararlaştırılmıştır: (Binark, 1980b: 167-168, Çakın, 2005: 10)

- Arşivin ne olduğu, gayesi
- Arşivin diğer bilimlerle ilişkisi
- Arşiv tasnifleri
- Türk arşivi ve hususiyetleri
- Arşiv tarihine genel bir bakış
- Modern arşiv telakkisi
- Dünyanın en meşhur arşivleri

Daha sonraki yıllarda, çeşitli kuruluşların kendi bünyelerinde hizmetiçi eğitim şeklinde evrak, dosya ve arşiv konularında kurslar düzenlediği görülür. Bunun yanı sıra; değişik tarihlerde çeşitli kuruluşlardan, özellikle Başbakanlık Arşivi ile Topkapı Sarayı'ndan bazı kişilerin yurt dışına arşiv ihtisası için gönderildikleri görülmektedir. Binark'a göre, bunların sayısı çok sınırlıdır. (Binark, 1980b: 168) Başka bir kaynağa göre, Cumhuriyet döneminde 1930'lu 1940'lu yıllarda, teknik ve sosyal birçok alanda, özellikle yurtdışında lisans ve lisans-üstü ihtisas için başarılı gençler gönderildiği halde arşivcilik alanı ihmale uğramıştır. (İpşirli, 1998: 447) Bu nokta, arşivciliğe bütünsel olarak, yani ciddi bir disiplin olarak bakılmadığını kanıtlayan bir başka delildir.

Türkiye'de arşiv örgün eğitim çalışmalarına geçiş, üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimi ile birlikte olmuştur. 1954-1955 öğretim yılında A.Ü. DTCF, 1963-1964'te İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1974-1975'te

de **Hacettepe Üniversitesi** bünyesinde kütüphanecilik bölümleri lisans düzeyinde öğrenci kabul etmeye başlamıştır.[...] Ülkemizde bağımsız olarak arşivcilik eğitim programları 1987 yılında kurulan ve 1988–1989 öğretim yılında lisans düzeyinde öğrenci almaya başlayan **İstanbul ve Marmara Üniversiteleri Arşivcilik Bölümleri** ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra kütüphanecilik bölümleri de kendi bünyelerinde arşivcilik anabilim dalı açmaya başlamıştır. 1988 yılı sonunda kurulan **DTCF Kütüphanecilik Bölümü Arşivcilik Anabilim Dalı** 1989–1990 akademik yılında eğitim-öğretime başlamış, ancak 1995–1996 öğretim yılından itibaren bu anabilim dalına öğrenci alımı durdurulmuştur. 1991 yılında kurulan **Hacettepe Üniversitesi Arşivcilik Anabilim Dalı**, 1994–1995 öğretim yılında öğrenci almaya başlamıştır. Son olarak, **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Arşivcilik Anabilim Dalı** 1995 yılında kurulmuş, ancak eğitim-öğretime başlayamamıştır. Ankara, Hacettepe ve İstanbul Üniversitelerinin Kütüphanecilik Bölümleri'nin adları, 2002–2003 eğitim-öğretim yılından itibaren **Bilgi ve Belge Yönetimi** olarak değiştirilmiştir (Baydur ve Külcü, 2007: 27, ayr.bkz. Odabaş, 2009).

Arşivcilik eğitimi

- Kurs veya hizmetiçi eğitimi
- Lisans eğitimi
- Lisansüstü eğitim
  - Yüksek lisans programı
  - Doktora programı

Çakın'a göre Ankara, İstanbul ve Hacettepe Üniversitelerinin kütüphanecilik bölümlerinde, bu dönemde yürütülen lisans programları incelendiğinde baskın temanın "kütüphanecilik" olduğu görülür. Gerçekte, her üç bölümün lisans düzeyinde uyguladıkları ilk programlarda dokümantalist ve arşivistlerin yetiştirilmesine katkıda bulunacak derslere pek yer verilmemiştir. (Çakın, 2005: 14) Öte yandan, ders programları, gerek gelişim hızı, gerekse nitelik bakımından yetersiz olsa da belli bir değişim dinamiğini yakalamıştır, diyebiliriz. Fakat bu değişimin bütünsel bir değişim olmadığını, oldukça yüzeysel kaldığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Keskin'e göre ise arşivcilikteki ve arşivcilik eğitimi ders programlarındaki değişim, belge türlerinin çeşitlenmesine, belge yığınlarının artmasına ve siyasal, bilimsel, hukuksal ve yönetsel beklentilere paralel olarak yaşanmıştır.[...] İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında, belge yönetimi ve ayıklama-imha konusu ile teknolojik gelişmelere paralel olarak enformasyon teknolojilerinin programa alınması kaçınılmaz olmuştur. (Keskin, 2007c: 89-90) Ülkemizde arşivcilik eğitimi akademik anlamda büyük değişimler geçirmiştir. Başlarda, kütüphanecilik bölümleri içinde arşivcilik dersleri ile verilmeye çalışılan arşivcilik eğitimi, 1980'li yılların

sonlarından itibaren ise arşivcilik bölümleri bünyesinde verilmeye başlamıştır. 2002'den sonra ise Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri bünyesinde bir eğitim-öğretim söz konusudur ama bahsedilen değişimin, daha çok biçimsel düzeyde kaldığı ve içeriğe yeterince yansımadağı gözlenmektedir.

Başta İngiliz arşivci M. Cook olmak üzere birçok uzman, bütün dünya için geçerli tek tip bir arşivcilik programı ol[a]mayacağını, belirli standartlara uymak şartıyla her ülkenin kendi ihtiyaçları ve sahip olduğu malzemeye göre arşiv programı düzenlemesi gerektiğini belirtmektedir. Bu nokta oldukça önemlidir. Osmanlı arşiv mirasına sahip olan Türkiye'nin bu yaklaşımı, çok iyi değerlendirilmesi gerektiğine işaret edilmektedir. (İpşirli, 1998: 448)

Günümüzde hemen hemen her devlet, kendine ve kendi ihtiyaçlarına özgü arşiv okullarını faaliyete geçirmişlerdir. Bunların programları, ilk arşiv okulları gibi hukuk, diplomatik ve tarih merkezli olmaktan artık uzaklaşmaya başlamıştır. Kuşkusuz bunların bir kısmı geleneksel eğitime ağırlık vermeye devam etmektedirler (Keskin, 2008: 8). Bugün asıl önceliğin, alanın kendisini yeniden tanımlayarak ayakları üzerinde durmaya çalışması olduğu göze çarpmaktadır. Bu başarılabirirse, önceki tüm gelişmelerle birlikte akademik kurumsallığının yükseldiğinden söz edilebilir.

Öte yandan, bir ülkede mükemmel ve şartlara uygun eğitimden sonra da yapılması gereken faaliyetler vardır. Standart bir eğitim alan, lisans ve lisansüstü çalışmasını tamamlayan uzmanların teşkilatlanması eğitim sırasında, atıldıkları iş hayatı veya akademik kariyerde belirli aralıklarla bir araya gelip, bir dayanışma içinde yetkililere, topluma, kendi birikim, tecrübe ve problemlerini duyurmaları gerekir. Arşivcilik cemiyeti bunu etkili ve örgütlü bir şekilde yapmayı sağlayacaktır. Arşivcilikte belirli mesafeler kat etmiş Batı ülkeleri ve Amerika'da bu anlamda güçlü arşiv cemiyetleri bulunmaktadır. (İpşirli, 1998: 449)

Bir kaynakta arşivcilik eğitimi ve personel sorunları

- 1- Hizmet içi eğitim
- 2- İstihdam sorunu
- 3- İş güvencesi ve mali sorunlar
- 4- Sağlık sorunları olarak dört başlıkta incelenmektedir.

Buradaki görüşler kısaca şöyle özetlenebilir: (Yerlikaya, 1998: 457-460) Hizmet içi eğitim başlığı altında arşiv görevlilerinin genel kültür seviyelerinin yükseltilmesi, üniversite mezunu olmalarının tercih edilir bir özellik olduğu, eğitimlerin personel verimini artıracığı düşüncesi ve personele arşivcilikte bir kariyer olanağı sunması gibi konulara

değ inilmektedir.

İstihdam sorunu baş lığı altında arş ivlerimizde personel istihdamının 1980 yılından itibaren hızlı bir ivme kazand ığı, ancak sayının 1990 yılından itibaren düş meye başlad ığı; arş ivlerden ayrılan personelin baş ta üniversiteler, MEB ve özel sektörü tercih ettiğ inin gözlemlendiğ ine ve arş ivlerimizin istikbali için, bir nevi beyin göçü mahiyetindeki bu kaç ışı n önlenmesi gerektiğ ine değ inilmektedir.

İş güvencesi ve mali sorunlarla ilgili olarak istihdam edilen personellerin daimi statüde kadrolu hale getirilmesi, bu konuda yapılması gereken hukuki düzenlemelerin bir an evvel yapılması gerektiğ i, askerlik dönüş ü arş ive dönmek isteyen personelin yeniden sınavlara tabi tutulmaması gerektiğ i konusu ve özlük hakları konuları değ erlendirilmektedir.

Sağ lık sorunları ile ilgili olarak ise personelin sağ lık sorunlarının önemle ele alınması, devlet arş ivlerinde ç alış an bütün personele “fiili hizmet zammının” uygulanmasının yerinde olacağ ı gibi konulara yer verilmektedir.

Son olarak, ÷lkemizde arş ivcilik eğ itiminin niteliğ ini artırmak için, lisans ve lisansüstü programlarında arş ivcilik alanında derslere de yer verilen Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinin ders programlarında ş u ilkeler doğrultusunda düzenlemelere gidilebileceğ i önerilmektedir: (Odabaş , 2009, ayr.bkz. Rukancı, 1999: 143)

- Derslerin ve ders içeriklerinin zamanın getirdiğ i yeniliklere ve ihtiyaçlara cevap verebilecek ş ekilde değ iş tirilebilmesi,
- Arş iv belgelerinin kataloglanması, elektronik belge hizmetleri, belge koruma, dosyalama sistemleri, yazı türleri, arş iv binaları ve araçları gibi arş iv eğ itimini tamamlayıcı derslerin bölüm programlarına yerleştirilmesi,
- Bu alanlarda eğ itim alan öğ rencilere yoğun bir uygulama ortamı sağ lanması,
- Geleneksel kamu hizmetlerinin bilgisayar ve iletişim teknolojileri ile ağ ortamına aktarıld ığı günümüzde, arş ivcilik eğ itimi ve eğ itim programları da elektronik dönüş üme cevap verebilecek ş ekilde tasarlanması,
- Ç eşitli arş ivlerden davet edilen uzmanların konferans vermesinin sağ lanması ve arş ivlere geziler düzenlenmesi,
- Özellikle lisansüstü programlarda olmak üzere konservasyon ve tarihi belgelerin tahlili gibi daha ayrıntılı derslerin verilmesinin sağ lanması, yüksek lisans ve doktora düzeyinde, araştırmacıların

arşivcilik ve belge yönetimi alanlarında çalışma yapmalarının teşvik edilmesi,

- Arşiv eğitiminin verildiği okullar ile arşiv kurumları arasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanması,
- Gerekğinde kısa sürelerle de olsa yurtdışındaki arşiv okulları ile karşılıklı uzman değişiminin sağlanması büyük önem teşkil etmektedir.

Kaynaklarda arşiv ve kütüphanelerin ileride daha yakın işbirliği içinde olmaları gerektiğinin altı çizilmekte ve bilginin depolanması ve sunulması ile ilgili olarak arşivler, kütüphaneler ve ideal olarak da müzeler ve diğer kurumların bireysel rollerini koordine edecek resmi bir komite ya da mekanizma oluşturulması da önerilmektedir. (Bloomfield, 2009, İpşirli, 1998: 449, Odabaş, 1998: 663-665)

4. Sonuç ve Öneriler

Ülkemiz, arşiv zenginliği açısından dünyanın en önde gelen ülkeleri arasında sayılmaktadır. Türk arşivlerinin belge yönünden zenginliği, Türklerin bilhassa Osmanlı Türklerinin yazılı kâğıda karşı göstermiş oldukları dikkat ve sevginin sonucudur.

1845 de Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın Hazine-i Evrak'ı kurdurması ile başlayıp, Cumhuriyet Dönemi'nde arşiv malzemelerinin Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü çatısı altında kontrol altına alınması, bunların arşivcilik yöntem ve tekniklerine uygun olarak korunması, düzenlenmesi ve bilimsel bir şekilde tasnif edilip istifadeye sunulması ile devam eden süreç, arşivciliğimizin yakın tarihini oluşturmaktadır.

Cumhuriyet döneminde ulusal düzeyde arşivcilik konularında çalışmalar yapılmış fakat anılan çalışmalar, kendilerinden beklenen sonuçlara ulaşamamıştır. Mevzuat yetersizliği, teşkilat konusundaki aksaklıklar arşiv hizmetleri için mali kaynak ayrılmayışi gibi sebeplerle, devlet arşiv hizmetleri yakın bir zamana kadar ileri bir seviyeye çıkamamıştır.

Arşivcilik düzenlemeleri hakkındaki ilk bilimsel girişim olarak Dr. Lajos Fekete'nin ülkemize gelmesini örnek gösterebiliriz. Getirdiği "provenance sistemi", kaynakların aslına sadık kalarak, arşiv malzemesinin işlem gördüğü tarihlerdeki asli düzeni içerisinde parçalanmadan tasnif edilmesini gerektirmektedir.

Öte yandan, hâlihazırda derli-toplu bir Milli Arşiv Yasası'na ihtiyaç bulunduğuna ilişkin çok sayıda görüş bulunmaktadır.

1984 yılında kurulan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, ülkemizde arşiv alanında öncü konumunu sürdürmekte ve tarihsel belge tasnifi çalışmalarına hızla devam etmektedir. Bazı kaynaklara göre 150 milyon civarında yayımla uğraşan bu kurum, elindeki geniş olanaklara karşın çağın hızına yetişememektedir. Aynı zamanda bu kurum, çeşitli sayısallaştırma işlemleri de yapmakta; araştırmacılara uzaktan tam metin belge sunmaya çalışmaktadır.

Türkiye’de örgün arşivcilik eğitim çalışmalarına geçiş, üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimi ile birlikte olmuştur. Çalışmamızın içinde belirtildiği üzere, Ankara, İstanbul ve Hacettepe Üniversiteleri bünyelerinde 1954 yılı sonrasında açılan kütüphanecilik bölümlerine öğrenci kabul etmeye başlamıştır.

Ülkemizde bağımsız olarak arşivcilik eğitim programları 1987 yılında kurulan ve 1988–1989 öğretim yılında lisans düzeyinde öğrenci almaya başlayan İstanbul ve Marmara Üniversiteleri arşivcilik bölümleri ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra kütüphanecilik bölümleri de kendi bünyelerinde arşivcilik anabilim dalı açmaya başlamıştır.

Ülkemizde arşivcilik eğitimi akademik anlamda büyük değişimler geçirmiştir. 1950’li yıllardan başlayarak kütüphanecilik bölümleri içinde arşivcilik dersleri ile verilmeye çalışılan arşivcilik eğitimi, 1980’li yılların sonlarından itibaren ise arşivcilik bölümleri bünyesinde verilmeye başlamıştır. 2002’den sonra ise Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri bünyesinde bir eğitim-öğretim söz konusudur ama bahsedilen değişimin daha çok biçimsel düzeyde kaldığı ve içeriğe yeterince yansımadağı gözlenmektedir.

Birçok yazar, tüm ülkelere uyacak genel-geçer bir arşiv müfredatının olamayacağını savunmakta, ülkelerin kendilerine has programlar bulmalarının daha doğru olacağını belirtmektedir. Bize göre de böylesi daha doğrudur. Zira arşiv malzemelerinin karakteristik özellikleri, toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Toplumların sosyokültürel özellikleri, arşivcilik öncelik ve sorunları farklı olduğundan, evrensel bir arşiv müfredatını savunmak, pek mümkün görünmemektedir.

Arşivcilik eğitimi ve personel sorunlarıyla ilgili araştırmalarda, konunun “hizmetiçi eğitim”, “istihdam sorunu”, “iş güvencesi ve mali sorunlar” ve “sağlık sorunları” gibi başlıklarda incelenmekte ve açıklanmakta olduğu görülmüştür. Bu konu başlıklarının her biri, ayrı bir araştırma konusu olabileceğinden, araştırmacıların bu konularda da çalışma yapması önem taşımaktadır.

Arşivciliğimizin geliştirilmesi için önerilerimiz şu şekilde sıralanabilir:

- Arşivcilik bilim dalının ve arşivcilik mesleğinin, değişim çağına uygun biçimde kendini yeniden değerlendirmesi; faaliyet alanı ve diğer bilim alanlarıyla kuracağı ilişkilerin net biçimde tanımlanması gerekmektedir.
- Arşivciliğin profesyonel bir faaliyet olduğunun toplumca kabulü için çeşitli çabalarda bulunmak zorunluluğu vardır.
- Arşivcilik alanının felsefi ve kuramsal temelleri güçlendirilmeli, bunun için daha fazla yayın yapılmalı ve ilgili kişilerin dikkati çekilmelidir.
- Aynı zamanda, arşiv meslek elemanlarının ve profesyonellerinin çağın gerektirdiği mesleki, teknolojik, kişisel donanımlara sahip olmaları; Osmanlıca'yı ve en az bir Batı dilini iyi biçimde öğrenmeleri büyük önem taşımaktadır.
- En kısa zamanda bir “Ulusal Arşiv Yasası”nın çıkarılması konusunda tüm kurum ve kuruluşlara büyük görevler düşmektedir.
- Arşiv uzmanlarının özlük haklarının iyileştirilmesi ve arşivciliğe yakın bazı mesleki alanlardaki uzmanlar gibi, “teknik kadro”lar içinde değerlendirilmeleri sağlanmalıdır.
- Arşivcilik meslek örgütlerinin sayısının artması ve bu örgütlerin hizmet içi eğitim, yayın, denetim gibi yönlerden Türk arşivciliğini desteklemesi gerekmektedir.
- Eğitim-öğretim kurumlarımızın eğitim-öğretim müfredatlarını tekrar gözden geçirmeleri ve çağın gereklerine uydurmaları büyük önem taşımaktadır. Arşiv eğitimi tamamlayıcı derslerin bölüm programlarına yerleştirilmesi üzerinde durulmalıdır. Aynı zamanda, kendimize has bir arşiv müfredatına giden yol, her zaman açık tutulmalıdır.
- Alanda öğrenim gören öğrencilere uygulama deneyimi sağlanmalıdır.
- Yine, başarılı ve yabancı dil bilen öğrencilerin yurtdışına gönderilmesi olanakları oluşturulmalıdır.
- Öğrencilerin gittikçe önem kazanan sayısallaştırma çabaları hakkında bilgi ve deneyim kazanmalarının önü açılmalıdır.
- Arşivcilik alanında uzmanlaşma çabalarına destek olunmalıdır. Uzmanlık eğitimi veren kurumların idari ve mali yapıları güçlendirilmelidir.

- Arşivlerimizin halkla ilişkiler faaliyetleri açısından yeterliliklerinin gözden geçirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Sahip oldukları belgelerin, örneğin sorun durumlarında, topluma doğru biçimde aktarılması ve araştırmacılara yardımda sınır tanınmaması büyük önem taşımaktadır.
- “Sözde Ermeni soykırımı” ve benzeri girişimler konusunda Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün çabalarına destek olunmalıdır. Bu tür iddialar konusunda arşivlerimize atflar yapılarak, konunun tarihçiler ve uzmanlarca ele alınmasının önü açılmalıdır. Herkes “suçlu” ararken ve birilerini damgalamaya çalışırken “Bilim!” diyenlerin sesinin, eninde sonunda herkesçe duyulacağını; bunun etkisininse çok daha fazla olacağını unutmamak gerekmektedir.

Kaynakça

- “Archives” (1997). *The New Encyclopedia Britannica*, (15th ed.), Chicago: Encyclopedia Britannica, Inc., vol.1, p. 531.
- Aren, T. (1976). *Arşiv Problemleri ve Arşivcilik*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- “Arşiv” (1995). *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü: Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Hollandaca, Rusça ve İspanyolca Karşılıklarıyla (Dictionary of Archival Technology: With Equivalents in German, English, French, Italian, Dutch, Russian and Spanish)*, (Türkçe haz. ve geniş.. Bekir Kemal Ataman), İstanbul: Librairie de Péra, s. 5.
- “Arşiv İdaresi” (1995). *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü: Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Hollandaca, Rusça ve İspanyolca Karşılıklarıyla (Dictionary of Archival Technology: With Equivalents in German, English, French, Italian, Dutch, Russian and Spanish)*, (Türkçe haz. ve geniş. Bekir Kemal Ataman), İstanbul: Librairie de Péra, s. 6-7.
- Arşiv Mevzuatı (2005)*. (Haz. Kurumlarla İlişkiler Koordinatörlüğü), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- “Arşivci” (1995). *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü: Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Hollandaca, Rusça ve İspanyolca Karşılıklarıyla (Dictionary of Archival Technology: With Equivalents in German, English, French, Italian, Dutch, Russian and Spanish)*, (Türkçe haz. ve geniş. Bekir Kemal Ataman), İstanbul: Librairie de Péra, s. 6.
- Baydur, G. & Külcü, Ö. (2007). “Arşivcilik Eğitimi: Hacettepe Üniversitesi Deneyiminin Ardından”, *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu (26–27 Ekim 2007, Ankara) : Bildiriler* (yay. haz. Serap Kurbanoglu, Yaşar Tonta, Umut Al), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 24-31.
- Baydur, G. & KÜLCÜ, Ö. (1999). “Arşivciliğin Kütüphanecilikle İlişkisi”, *Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını: Türk Kütüphaneciler Derneği’nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri (17-21 Kasım 1999, Ankara)* (yay. haz. Özlem Bayram...[ve öte.], Ankara: TKD, s. 164-172.
- Binark, İ. (1980a). *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*, Ankara: T.C. Başbakanlık.

- Binark, İ. (1980b). “Arşivcilik Eğitimi, Çeşitli Ülkelerde Arşivci Yetiştirilmesi Konusunda Yapılmış Çalışmalar ve Ülkemizdeki Durum”, *TKDB*, 3, s. 150-172.
- Bloomfield, B. C. (2009). “Arşivler ve Kütüphaneler Arasındaki İlişkiler” (çev. Rifat Günalan), [Çevrimiçi] Elektronik adres: http://www.archimac.org/JAS/JAS1999/JAS01_10.spml 09.06.2009.
- “Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı” (2010). [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms4/index.asp?wapp=21DCED7F-D87C-498C-9700-C48D606C5590> 20.04.2010.
- “Cumhuriyet Arşivi Katalogları”(2010). [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog> 20.04.2010.
- Çakın, İ. (2005). “Cumhuriyet’ten Günümüze Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde Başlıca Yönelişler”, *Türk Kütüphaneciliği*, 19, 1, s. 7-24.
- “Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Görevleri” (2010). [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms4/index.asp?wapp=C24F53CF-7A40-4562-89D4-03CC89FB6645> 20.04.2010.
- Duchain, M. (2008). “Provenans Prensibi ve Çağdaş Arşivcilikte Tanımlama, Düzenleme ve Ayıklama Uygulaması”, *Arşivcilik Metinleri* (yay. haz. İshak Keskin), İstanbul: Yeditepe, s. 31-53.
- Erişti, R. (1998). “Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı’nın Kuruluşu ve Çalışmaları”, *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar)*, (20-21 Nisan 1998, Ankara), (Yay..Haz. Rahim Erişti...[ve öte.]), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, s. 401-418.
- “Evrak” (1995). *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü: Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Hollandaca, Rusça ve İspanyolca Karşılıklarıyla (Dictionary of Archival Technology: With Equivalentents in German, English, French, Italian, Dutch, Russian and Spanish)*, (Türkçe haz. ve geniş. Bekir Kemal Ataman), İstanbul: Librairie de Péra, 1995, s. 36.
- İpşirli, M. (1998). “Arşivciliğin Meslek Haline Getirilmesi”, *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar)*, (20-21 Nisan 1998, Ankara), (Yay..Haz. Rahim Erişti...[ve öte.]), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, s. 447-456.
- Kandur, H. (2006). *Elektronik Belge Yönetimi: Sistem Kriterleri Referans Modeli (v.2.0)*, (Gözd. Geç. 2.bs.), Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006, s. 53 [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms.docs/devletarsivleri.gov.tr.ce/docs/ebys22.pdf> 20.04.2010.
- “Kataloglara Giriş” (2010). [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog> 20.04.2010.
- “Kayıtlı Kullanıcı Girişi” (2010). [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog> 20.04.2010.
- Keskin, İ. (2008). “Bir Disiplin Olma Sürecinde Arşivcilik”, *Arşiv Dünyası*, 11, Temmuz 2008, s. 4-11.
- Keskin, İ. (2007a). *Mezopotamya’da Arşivler ve Arşivcilik: MezopotamyaEkseninde Eski Önasya’nın Arşivsel Düzenleme Sistemleri*; İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Keskin, İ. (2007b). “Osmanlı Arşivciliğinin Teorik Dayanakları Hakkında”, *Türk*

Kütüphaneciliği, 21, 3, s. 271-303.

- Keskin, İ. (2007c). “Gelişmelerin Şekillendirdiği Bir Bilim Olarak Arşivcilik ve Arşivcilik Eğitimi”, *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu (26–27 Ekim 2007, Ankara): Bildiriler* (yay. haz. Serap Kurbanoğlu, Yaşar Tonta, Umut Al), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 82-91.
- Kütüphanecilik Bölümü Arşiv Ders Notları [199?]*, [İstanbul: İ.Ü. Ed. Fak. Kütüphanecilik Bölümü].
- Odabaş, H. (2009). “Türkiye’de Arşivcilik Eğitimi”, [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.bunlarlazim.com/arsiv-ve-arsivcilik-nedir-turkiyede-arsivcilik-egitimi.html> 25.05.2009
- Odabaş, H. (1998). “Arşivciliğimize Genel Bir Bakış ve Arşiv Meselelerimiz”, *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar), (20–21 Nisan 1998, Ankara)*, (Yay., Haz. Rahim Erişti...[ve öte.]), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, s. 661-665.
- Özdemirci, F. (2009). “Arşivlerimizin Kurumsal Yapılanma Gereksinimleri”, [Çevrimiçi] Elektronik adres: http://eprints.rclis.org/4174/1/arsivlerimizin_kurumsal_yapilanma.pdf 31.05.2009.
- Özdemirci, F.(1998). “Arşivciliğe Felsefi Yaklaşım”, *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar), (20–21 Nisan 1998, Ankara)*, (Yay..Haz. Rahim Erişti...[ve öte.]), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1998, s. 461-470.
- Özerdim, S. N. (1973). *Bilgi Kaynakları ve Arşivler*, (metin teksirdir) Ankara: [y.y.].
- Özkul, İ. (2000). *Türk Arşivleri Bugünü ve Geleceği*, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- “Record” (1988). *MacMillan Contemporary Dictionary*, (ed. William D. Halsey), NY: MacMillan Pub. Co., p. 834.
- Rumschöttel, H. (2008). “Arşivciliğin Bilimsel Bir Disiplin Olarak Arşivciliğin Gelişimi”, (çev. İshak Keskin), *Arşivcilik Metinleri*, (yay. haz. İshak Keskin), İstanbul: Yeditepe, s. 13-30.
- Rukancı, F. (2000). “Avrupa’da Arşivcilik Çalışmaları”, *Türk Kütüphaneciliği*, 14, 4, s. 412-420.
- Rukancı, F. (1999). “Ülkemizde Arşiv Eğitimi ve Geleceği”, *Bilginin Serüveni: Dünyü, Bugünü ve Yarını: Türk Kütüphaneciler Derneği’nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri (17-21 Kasım 1999, Ankara)* (yay. haz. Özlem Bayram...[ve öte.], Ankara: TKD, s. 136-143.
- Sarı, Y. Z. (2001). “Cumhuriyet Döneminde Arşiv Çalışmaları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Saruhan, E. (2009). “Hala Arşivler Açılın Diyenler Var, Halbuki Osmanlı Arşivleri 1900’lü Yıllardan Beri Açık”, [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://yenisafak.com.tr/pazar/?t=18.01.2009&i=161928> 09.06.2009.
- Sefercioğlu, N. (2002). “Ellinci Yılında Türk Kütüphaneciliği Dergisi”, *Türk Kütüphaneciliği*, 16,3, s. 264-273.

“Tarihi ‘Hazine-i Evrak’ Binası Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Araştırma Salonu Olarak Hizmete Açıldı!” (2009). [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms4/index.asp?wapp=duyurudetaytr&did=E6340703-CEB0-4B0D-A44F-63C8E0F461F8> 08.06.2009.

Yerlikaya, İ. (1998); “Arşivcilik Eğitimi ve Personel Sorunları”, *I. Milli Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar), (20–21 Nisan 1998, Ankara)*, (yay. haz. Rahim Erişti...[ve öte.]), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, s. 457–460.

5. EKLER:**EK-A: ARŞİVLERDE ARAŞTIRMA ESASLARI: DEVLET ARŞİVLERİNDE ARAŞTIRMA VE İNCELEME YAPMAK İSTEYEN TÜRK VE YABANCI UYRUKLU GERÇEK VEYA TÜZEL KİŞİLERİN TABİ OLACAKLARI ESASLAR*:**

Resmi Gazetede Yayımlanma Tarihi: 01 Mart 2002

Sayı: 24682

Amaç

Madde 1- Bu Esasların amacı, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ve araştırma hizmeti veren diğer arşivlerde araştırma, inceleme yapmak ve örnek almak isteyen Türk ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerin tâbi olacakları usul ve esasları tespit etmektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Esaslar, tasnif edilmiş ve son işlem tarihi üzerinden en az otuz yıl geçmiş arşiv malzemesi üzerinde Türk uyruklu gerçek veya tüzel kişiler ile Türkiye'ye girmesi yasak olmayan yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişiler tarafından yapılacak araştırma ve inceleme faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları kapsar.

Müracaat şekli

Madde 3- Türk Arşivlerinde araştırma ve inceleme yapmak isteyen gerçek veya tüzel kişilerden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olanlar ve bunların vekilleri ile Türkiye'ye yasal yollardan girmiş yabancılar ve bunların vekilleri, "Devlet Arşivlerinde Araştırma Talebinde Bulunanlar İçin Müracaat Formu ve Taahhütname"yi (EK-1) doldurmak suretiyle bir adet fotoğraf ve nüfus cüzdanı (yabancılar için pasaport ve kimlik) örneğiyle, vekil ise vekâletname ile birlikte doğrudan araştırma ve inceleme yapacağı arşivin veya arşivlerin bağlı olduğu idareye bizzat veya posta ile müracaatta bulunurlar.

Ayrıca bu müracaat, yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilik veya başkonsolosluklarına da yapılabilir. Bu temsilcilikler, yapılan müracaatı Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne ya da araştırmanın yapılacağı arşivin bağlı bulunduğu idareye gönderirler.

Vekilleri vasıtasıyla araştırma ve inceleme yapmak isteyen Türk veya yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilerin önceden müracaatlarının olması gerekmektedir.

Müracaatların işleme konulması ve cevaplandırma süresi

Madde 4- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde yapılacak her türlü araştırma, inceleme ve örnek alma talepleri bu Genel Müdürlükçe, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü dışındaki araştırma hizmeti veren diğer arşivlere yapılacak talepler ise, söz konusu arşivin bağlı olduğu bakanlık veya kuruluşça işleme konular ve en geç iki iş günü içerisinde sonuçlandırılır. Silahlı Kuvvetler arşivlerine yapılan müracaatlar otuz gün içerisinde sonuçlandırılır. Dışişleri Bakanlığı; yurtdışındaki Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri ve başkonsoloslukları kanalıyla, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde ve araştırma hizmeti veren diğer arşivlerde araştırma ve inceleme talebinde bulunan Türk veya yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişiler ile vekillerine, müracaatlarının sonucunu otuz gün içerisinde duyurur. Devlet Arşivleri Genel

* "Arşivlerde Araştırma Esasları: Devlet Arşivlerinde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk ve Yabancı Uyruklu Gerçek veya Tüzel Kişilerin Tabi Olacakları Esaslar", [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms4/index.asp?wapp=0102.08.06.2009>.

Müdürlüğü ile birinci fıkrada belirtilen ilgili bakanlık ve kuruluşlar; bu Esaslarda öngörülen hükümleri de göz önünde bulundurmak suretiyle, araştırma ve inceleme taleplerini aynen veya sınırlandırmak suretiyle kabul veya reddedebilirler.

Müracaatların reddini gerektiren durumlar

Madde 5- Araştırmacıların;

- a. Tasnifi tamamlanmamış ve en son işlem tarihi üzerinden otuz yıl geçmemiş arşiv malzemesi ile yararlanılamayacak derecede hasara uğramış arşiv belgesi üzerinde,
- b. Araştırma ve inceleme talebinde bulunan kişinin onsekiz yaşından küçük olduğu veya medenî hakları kullanma ehliyetine sahip bulunmadığı durumlarda,
- c. Müracaat formundaki bilgilerin eksik veya yanlış olması ve müracaat için gerekli belgelerin eksik veya sahte olduğunun anlaşıldığı hallerde, arşivlerde araştırma ve inceleme talepleri reddolunabilir.

Taahhütname, araştırma süresi ve giriş kartı

Madde 6- Araştırmacılara, arşivdeki çalışmalarında uymak zorunda buldukları şartlar ve yükümlülükler bildirilir ve kendilerine bu yükümlülüklerle uyacaklarını tevsik eden bir taahhütname (EK-1) imzalatılır. Araştırmacılar için, "Arşive Giriş Kartı" tanzim edilir ve bu kart arşivde muhafaza edilir. Arşiv giriş kartları, arşive her girişte bir kimlik belgesi karşılığında araştırmacıya teslim edilir. Araştırmacı, arşivde bulunduğu sürece bu kartı görünebilecek şekilde üzerinde taşır.

Araştırma ve incelemelerde uyulacak esaslar

Madde 7- Araştırma ve incelemelerde aşağıdaki esaslar uygulanır:

- a. Tasnifi tamamlanmamış arşiv malzemesi veya yararlanılamayacak derecede hasara uğramış belgeler incelemeye verilmez. Ancak, bu malzeme ve belgelerin, bir devlet hizmetinin görülmesinde veya bir hakkın korunmasında ve ispatında delil olarak kullanılacağına anlaşılmaması halinde, görevli personelin nezaretinde incelemeye verilebilir.
- b. Kataloglarda kayıtlı bulunsada dahi, onarıma alınmış arşiv malzemesi ile revize edilmekte olan fonlara ait malzemeler, bu işlemler bitene kadar araştırmacılara verilemez.
- c. Araştırma ve inceleme, ilke olarak arşiv malzemesinin fotokopisi, mikrofilmi veya elektronik ortam üzerinden yapılır. Bununla birlikte, fotokopi ve mikrofilmin temin edilememesi, elektronik ortamın sağlanamaması halinde araştırma ve inceleme evrakın aslı üzerinden de yapılabilir.
- d. Araştırmacılar, ancak kendi konuları ile ilgili arşiv malzemesi üzerinde araştırma ve inceleme yapabilirler. Bu çalışmalar sırasında, ilgili konulara ait arşiv malzemesinin tamamını kendi adlarına ayırttıramazlar.
- e. Arşiv malzemesi talepleri, araştırmacı yoğunluğu dikkate alınarak makul ölçüler içinde tarih ve saatine göre sıraya konularak karşılanır ve istenen belgelerin hangi gün ve saatte verilebileceği araştırmacıya bildirilir.
- f. Araştırmacıların bir iş günü içerisindeki belge talepleri, günlük talep yoğunluğu ve iş gücüne göre idarece sınırlandırılabilir. Bu sınırlandırma, dosya envanter sistemiyle tasnif edilmiş fonlardan 2 dosya, analitik usulle tasnif edilmiş fonlardan 25 belge ve defter fonlarından 5 defterin altında olamaz.

- g. Araştırmacılar, kendilerine teslim edilen belgelerin tamamını iade etmeden yenilerini talep edemezler. Ancak, alınmış olan belgelerle ilişkisi bulunan ve birlikte incelenmesi gereken diğer bir kısım belgelerin talep edilebilmesi için, ilk alınanlardan aynı sayıda belgenin iade edilmesi ve yeniden sıraya girilmesi gerekir.
- h. Araştırmacılar belgeleri sayarak teslim alırlar ve aynı şekilde teslim ederler. Kendilerine teslim edilen belgenin kaybolması halinde sorumluluk araştırmacıya aittir.
- i. Araştırmacı, kendisine teslim edilen arşiv malzemesini başka bir araştırmacıya veremez, belge üzerinden kopya çıkaramaz ve fotoğraf çekemez.
- j. Araştırmacı, kendisine teslim edilen arşiv malzemesini her türlü tahribat ve tahrifattan korumak zorundadır.
- k. Araştırma ve incelemelerde sadece kurşun kalem ve silgi kullanılır. Ancak portatif yazı makinesi ve bilgisayar arşiv yönetiminin uygun göreceği mahallerde kullanılabilir.
- l. Araştırma mahalline çanta, fotoğraf makinesi, dijital kamera, tarayıcı, cep telefonu, palto, dolma kalem, tükenmez ve renkli tükenmez kalem ve benzeri eşyalarla girilemez.
- m. Arşiv malzemesi, hiçbir şekilde araştırmacılara tahsis edilen mahalden dışarıya çıkarılamaz.
- n. Araştırmacılara tahsis edilen mahalle, görevlilerden ve araştırmacılardan başkası giremez.
- o. Çalışmalarına bir haftadan fazla ara verecek araştırmacı, elindeki belgeleri, arşiv depolarındaki asli yerlerine konulmak üzere iade etmek zorundadır. Yukarıdaki şartlardan birinin ihlali halinde araştırma durdurulur ve araştırmacı hakkında mevzuat uyarınca gerekli işlem yapılır.

Araştırmacıların mükellefiyeti

Madde 8- Türk veya yabancı uyruklu araştırmacılar, yaptıkları çalışmalar neticesinde hazırladıkları ve yayımladıkları eserlerden ilgili arşiv idaresine birer nüsha vermek zorundadırlar. Yabancı araştırmacılar ayrıca Dışişleri Bakanlığı'na da bir nüsha gönderirler.

Belge kopyası verilmesi

Madde 9- Araştırma ve inceleme yapan Türk veya yabancı uyruklu kişilere araştırma ve incelemeye açılan belgelerin fotokopi, dijital kopya veya mikrofilm şeklindeki kopyaları belirlenen ücret karşılığında verilir veya gönderilir. Bu şekilde edinilen kopyalar hiçbir şekilde çoğaltılıp ticarî amaçla satılamaz. Ancak, bir fonun, bir dosyanın veya bir defterin tamamının kopyasının veriliş verilmeyeceği konusunda izin verme yetkisi ilgili arşiv idaresine aittir.

Yürürlükten kaldırma

Madde 10- 23.6.1989 tarihli ve 89/14269 sayılı "Devlet Arşivlerinde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk veya Yabancı Uyruklu Gerçek veya Tüzel Kişilerin Tabi Olacakları Esaslar" yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 11- Bu Esaslar yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 12- Bu Esasları Başbakan yürütür.

EK -B: ARAŞTIRMACILARA ÖN BİLGİLER*

Araştırmacı Çalışma Saatleri:

Hafta içi: 09.00-19.00

Hafta sonu: 09.00-17.00

Araştırma Başvurusu

Araştırma ve inceleme yapmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olanlar ve bunların vekilleri ile Türkiye'ye yasal yollardan girmiş yabancılar ve bunların vekilleri, "Devlet Arşivlerinde Araştırma Talebinde Bulunanlar İçin Müracaat Formu ve Taahhütname"yi doldurmak suretiyle bir adet fotoğraf ve nüfus cüzdanı (yabancılar için pasaport ve kimlik) örneğiyle, vekil ise vekâletname ile birlikte doğrudan araştırma başvurusunu yapabilir. Ancak Cumartesi günleri inceleme yapmak üzere belge talebinde bulunmak isteyen araştırmacıların hafta içinde belge taleplerini yapmış olmaları gerekmektedir. Vekilleri vasıtasıyla araştırma ve inceleme yapmak isteyen Türk veya yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilerin önceden müracaatlarının olması gerekmektedir.

Belge Talebi:

Araştırmacılar dijital ortamdaki belgelerini kendileri bilgisayar ekranında inceledikten sonra talep etmeleri halinde yazıcıya gönderip, belge fotokopi ücret ödemelerini yaparak belgelerini temin edebilirler.

Dijital ortamda olmayan (depodaki) belgelerden talepte bulunan araştırmacılar; "Belge İstek Formunu" ister bilgisayardan isterse manüel olarak yazıp teslim ettikten sonra 2 saat 30 dakika sonra belgeleri teslim alırlar.

Belge İstek Formu doldurma işlemi:

Araştırmacı; "Araştırmacı Müracaatı Formu ve Taahhütnamesi"ni doldurup imzaladıktan sonra, belge talebinde bulunabilir. "Araştırmacı Belge İstek Formu"nun iki nüsha doldurulması gerekir. Bununla birlikte araştırmacılar, istedikleri belgeyi temin edebilmeleri için, Form'da belirtilen bölümleri eksiksiz ve doğru olarak doldurmalıdır.

İnternet'te Katalog Sorgulama:

Kataloglardaki belgelere erişim için ana sayfada bulunan katalog tarama bölümünden ücretsiz olarak üye olduktan sonra fon adından indeks terimlerinden yapılmaktadır. Fon adından yapılan aramalarda fon adı seçildikten sonra belge özetlerinde geçen herhangi bir kelime veya cümle girilmek suretiyle istenilen belgelerin listesi alınabilmektedir. İndekslerden arama yapıldığı zaman istenilen terimin geçtiği indeksler listelenmektedir. Bu terimlerden istenilen indeksle ilgili belgelerin listesi alınmaktadır. Kullanıcılar listelenmiş olan belgelerden istediklerini belge listesine kaydedebilirler, kaydetmiş oldukları bu belgelerden arşivden isteyeceklerini de istenen belge listesine kaydederek alabilirler.

Fotokopi Talebi:

"Fotokopi İstek Formu"nu doldurup teslim eden araştırmacıların talep ettiği belgeler aynı gün içinde karşılanır. Talebin yoğun olması ve teknik arıza olması durumunda fotokopi talepleri sonraki günlere sarkabilir. Fotokopi öncelikle belgeler içindir. Yayın ve doküman fotokopi talepleri, belge çekimi olmadığı zamanlarda Telif Hakları Kanunu çerçevesinde çekilir.

* "Araştırmacılara Ön Bilgiler", [Çevrimiçi] Elektronik adres:
<http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms4/index.asp?wapp=010203.08.06.2009>.

Fotokopi hizmeti ücretlidir: A4 boyutunda fotokopi çekimi belge için 0,20 Ykr.; doküman için ise, 0,05 Ykr.'tur.

Arşivden Yararlanma:

Araştırmacılar, Arşivimizden Bakanlar Kurulunca belirlenen 2002/3681 sayılı Karar çerçevesinde yararlanmaktadır. Araştırma Hizmetleri sayfasına bakınız.

Araştırmacıların Uyması Gereken Kurallar:

Cep telefonlarını kapatmaları,

Yüksek sesle konuşmaları ve diğer araştırmacıları rahatsız etmemeleri,

Kullanacakları araç ve gereçler dışında kalan kitap, çanta ve palto gibi eşyalarını vestiyerdeki kilitli dolaplara koymaları gerekmektedir.

Yiyecek ve içecek maddelerinin Araştırma Salonu'na sokulmaması.

2002/3681 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 7. maddesinde sayılan esaslara uyulması.

Sosyal Hizmetler

Araştırmacılar istedikleri takdirde çay fişi satın alarak içecek ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Bunun için bölümümüzde görevli hizmetli personelden fiş satın almak suretiyle ve hizmetlinin göstereceği ziyaret ve çay içme yerinde çaylarını ve içeceklerini içebilirler.

Araştırmacılar, Genel Müdürlüğümüzün yemekhanesinden ücreti karşılığında öğlen yemeği yiyebilir.

**EK – C: TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET ARŞİVLERİNDE ARAŞTIRMA
TALEBİNDE BULUNANLAR İÇİN MÜRACAAT FORMU VE TAAHHÜTNAME***

Adı- Soyadı : .....

Uyruğu : .....

Çalıştığı Kurum – Kuruluş ve
Görevi : .....

Tahsil Durumu : .....

Devamlı Adresi ve
Telefon Numarası (İş-Ev) : .....

(Yabancılar için ayrıca
Türkiye'deki adresi ve telefonu) : .....

T.C. Vatandaşlık Numarası : .....

(Yabancılar için Pasaport
Numarası) : .....

Yapılacak Çalışmanın Konuları ve
Süresi : .....

Arşivimizde Daha Önce Çalışma
Yapanlar İçin Bu Çalışmanın
Tarihi ve Konuları : .....

: .....

“Devlet Arşivlerinde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk veya Yabancı Uyruklu Gerçek veya Tüzel Kişilerin Uymak Zorunda Oldukları Esaslar”ı dikkatle okudum.

Yukarıda verdiğim bilgilerin ve müracaat belgelerimin doğru olduğunu, bu Esaslara ve Kurumun iç çalışma düzenine uyacağımı, bunların tarafımdan ihlali halinde doğacak sorumluluk ve yükümlülükleri aynen kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: ..../...../.....

İmza

* “Araştırmacı Müracaat Formu”, [Çevrimiçi] Elektronik adres:
http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms.docs/devletarsivleri.gov.tr.ce/docs/Arastirmaci_muracaat_Formu.doc 08.06.2009.

EK-D: BİLGİ EDİNME BAŞVURUSU FORMU* (Gerçek Kişiler İçin)

Başvuru sahibinin Adı ve Soyadı:	
Oturma yeri veya iş adresi:	
Türkiye Cumhuriyeti Kimlik No: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)	Başvuruya hangi yolla cevap almak istersiniz? Yazılı ☐ Elektronik ☐
Elektronik posta adresi: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.)	
İmzası:	4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gereğince istediğim bilgi veya belgeler aşağıda belirtilmiştir. Gereğini arz ederim.
İstenen bilgi veya belgeler: (Not: Ayrılan bölümdeki boşluk yetmediği takdirde, başvuru için boş sayfa / sayfalar kullanılabilir.)	

* "Bilgi Edinme Başvuru Formu (Gerçek Kişiler İçin)", [Çevrimiçi] Elektronik adres: http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms.docs/devletarsivleri.gov.tr.ce/docs/Gercek_kisiler.doc 08.06.2009.

DOLDURDUKTAN SONRA DEVLET ARSİVLERİ BİLGİ EDİNME BÜROSUNA GÖNDERMEK İÇİN MAKİNANIZA FARKLI KAYDEDİP MAİLİNİZE EKLEYİP bilgedinmearsiv@devletarsivleri.gov.tr'YE GÖNDERMENİZ GEREKMEKTEDİR.

EK-E: İMHA TUTANAĞI*

Ayıklama ve İmha Komisyonu'nca ..... birimine ait evrak ayıklama işlemine tabi tutulmuş ve muhafazasına lüzum görülmeyenler, imha listeleri hazırlanmak suretiyle imhaya ayrılmıştır.

..... sayılı ..... Makamının onayını müteakip, yukarıda zikredilen evrak ..... tarihinde, kıyılmak suretiyle imha edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

Üye

Üye

---

* "İmha Tutanağı", [Çevrimiçi] Elektronik adres: http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms.docs/devletarsivleri.gov.tr.ce/docs/İmha_tutanagi.doc 08.06.2009.